

SLOVENSKO LJUDSKO GLEDALIŠČE
CELJE

CALDERON
ŽIVLJENJE JE SEN

REŽIJA
ZVONE ŠEDLBAUER

PREMIERA
ČETRTEK, 6. APRILA 1972 ob 19.30

LA VIDA ES SUEÑO

PEDRO CALDERON DE LA BARCA

ŽIVLJENJE JE SEN

Uprizoritev v dveh delih

Prevedel Niko Košir

Lektor Majda Križajeva

Scena Sveta Jovanovič

Kostumi Anja Dolenčeva

Glasba Darijan Božič

Režija ZVONE ŠEDLBAUER

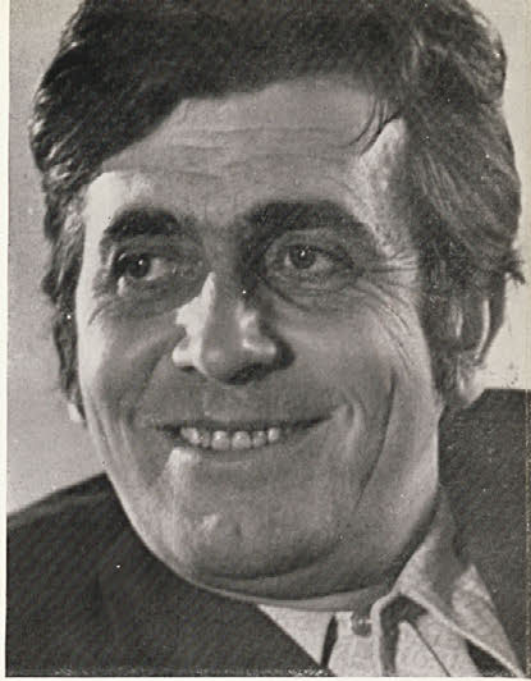
Dramaturg
predstave Igor Lampret

Osebe

BAZILIJ, poljski kralj	POLDE BIBIČ*
SIGISMUNT, kraljevič in naslednik prestola	MARKO SIMČIČ
ASTOLF, vojvoda moskovski	BOŽO ŠPRAJC
KLOTALD, priletan plemič	JOŽE PRISTOV
KLARIN, burkež	BRUNO VODOPIVEC
ESTRELLA, infantinja	LJERKA BELAKOVA
ROSAURA, plemkinja	ANICA KUMROVA
VOJAKI, STRAŽE,	BORUT ALUJEVIČ
SPREMSTVO	MIRO PODJED
	BOGOMIR VERAS
	ŠTEFAN VOLF
	Franci Cater, Vili Korošec
	Niko Skamen, Miran Vitez

Vodja predstave Cveto Vernik — Sepetalka Sonja Antloga —
Tehnično vodstvo Franjo Cesar — Razsvetljava Bogo Les —
Kostumi in scena izdelani v delavnicah SLG Celje

* Član Mestnega gledališča ljubljanskega

POLDE
BIBIČ

Don Pedro Calderon de la Barca y Barreda Gonzales de Henao Ruis des Blasco y Riano se je rodil leta 1600 v Madridu. Petnajst let kasneje se je vpisal na madridski jezuitski kolegij in nadaljeval študij na znamenitih univerzah v Alcaláju in Salamanki, kjer je študiral pravo, matematiko in filozofijo. Po velikih uspehih ki jih je dosegel kot dramatik, ki se je uspešno preizkusil v vseh tedanjih zvrsteh dramskega pisanja in vojaških pohodih na Flamskem in Italiji, se je osemindvajsetleten vrnil v Madrid, kjer ga je kralj Filip IV. imenoval za dvornega pesnika in vodjo dvornega gledališča. Leta 1636 je njegov brat izdal 24 iger v knjigi »Prvi del komedij in dram dona Pedra Calderona dela Barce.« Med temi igrami najdemo tudi njegovo najznamenitejšo igro ŽIVLJENJE JE SEN. Zaradi literarnih zaslug ga je kralj povišal v viteza santiaškega reda. Kmalu nato je Calderon oblekel spet vojaško suknjo in jo že leta 1642 odložil za vedno, potem ko je bil ranjen pri Constanti. Leta 1663 se je vrnil v Madrid, kjer je postal spovednik Filipa IV.

Leta 1664 je izšel tretji del njegovih iger in osem let kasneje še četrti, za katerega je sam napisal uvod. Peti del, v katerem je objavil dvanajst verskih iger (autos sacramentales) je izšel leta 1677. Stevilo Calderonovih iger še danes ni povsem natančno določeno: pripisujejo mu 120 dram in komedij, 80 verskih iger ter 20 mediger in drugih krajših del.

(J. R.)

ŽIVLJENJE JE SEN je mojstrsko delo, ki si je sčasoma uspelo priboriti mesto enega najvidnejših besedil španske klasične. Drama je prevedena v domala vse evropske jezike. Zelo zgodaj je postala predmet predelav. Na mojstrski način sintetizira srednjeveško tradicijo in baročno problematiko življenja-sna, v kateri se prepletata orientalska legenda in krščanska mistika. Univerzalnost in uspešnost tega dela gre pripisati predvsem dejstvu, da ga je mogoče interpretirati kar najbolj različno, saj nam njegova večplastna zgradba omogoča, da delo beremo in uprizarjamo na več načinov. Lahko se naslonimo na spektakularno in mnogobratno zunanje dejanje, ali samo v Sigmundovi usodi razbiramo mit človekovega upora usodi, ali čisto teološko vprašanje svobodne volje in predestinacije, poleg filozofsko spoznavnih problemov, ki jih ponuja z dilemami med videzom in resničnostjo notranje dejanje poljskega kraljeviča.

Ce parafraziramo znano Kottovo misel, ki primerja usodo Hamleta z usodo La Giocondinega zagonetnega smehljaja — nam postaja hkrati jasno, da ne moremo mimo tistih, ki so dvomili s Sigmuntom, in čeprav lahko veliko prispevajo k razjasnitvi njegove problematike, ne morejo ničesar vzeti njeni vznemirljivosti.

Ni enkrat za vselej veljavnega klasika, so samo gledališke predloge, genialne predloge, za uprizoritve na različnih odrih in različnih časovnih obdobjih. Calderonovo ŽIVLJENJE JE SEN v tem ne more predstavljati izjeme. Kakor hitro skušamo primerjati oba velikana Calderona in Shakespeara med seboj, si moramo priznati, da je ena neznanka preveč znana in druga premalo. ŽIVLJENJE JE SEN danes gledamo skozi Leara in Prospera. Teološka scena se je spremenila iz prostora krivde v brookovski prazen prostor.

Navkljub dejstvu, da nikjer v Evropi 17. stoletja ni bila umetnost tako podrejena oficialni ideologiji in oficialnemu programu politike in države, kar pomeni, da je Calderon vendarle eminentni predstavnik ideologije in stila baroka. Spanije, nam niti propadajoča Spanija niti katoliška ideologija ne pojasnjujeta zadostno vznemirljivosti tega gledališča, ki nenehoma in nezavedno beži od realnosti, a prav v tem begu dosega najbolj genialne prebliske in bližnjice do sodobnosti.

Za gledališče Calderona danes vemo, da se dilema videza in resničnosti ne razreši samo v prid fikcije, kot je počela to romantika, ali spoznanje o ničnosti zemskega življenja, kot je to počel srednji vek s krščansko metafiziko. V silnih notranjih napetostih Calderon ohranja enako distanco do utopije in stvarnosti, hkrati prisotnost v obeh carstvih sna in budnosti. V moraliteti, ki ima isti naslov kot drama, je Calderon izumil poseben izraz za to hkratno prepuščenje in odrekanje svetu: buden sanjati (sonar despierto): misliti celoto, človeka in funkcije ter njune konfrontacije s svetom. In vendar je konec drame ŽIVLJENJE JE SEN paradoksalen. Moral bi se zaključiti drugače: Sigmunt bi se moral poročiti z Rosauro. Zmaga bi povzročila kraljevo smrt ali vsaj njegovo blaznost. Od poraza naprej bi lahko s Klotaldom kot Lear in njegov Norec blodila po gorski jasi. Kaznovan bi moral biti Astolf in vojak, ki je osvobodil kraljeviča in ga spravil na oblast, bi moral biti nagrajen... (Angel Valbuena Prat)

To bi bila pravzaprav logična posledica prejšnjega dogajanja, ki nas s svojim spravljivim koncem, če že ne kar happy endom, ne glede na božjo milost Calderona, spravlja v začudenje. Enako je osupljivo za nas gledalce kot za dvorjane Sigmuntovo ravnanje, ko se prvič pojavi na dvoru. In vendarle

Uprizoritev Calderona v varšavskem Teatru Dramatyczny. Rykiewiczzeva priredba v režiji Ludvika Renéja. Na sliki Zygmunt Kestowicz kot Astolf, Mieczysław Voit kot Bazilij, Henryk Czyz kot Učenjak (nova oseba), Katarzyna Laniewska kot Estrella.

Sigismunt spregleda ljubezen do Rosaure zato, da bi ugodil dvoru, kaznuje vojaka, ki ga je spravil na oblast, poroči se z žensko, ki je ne ljubi, in navsezadnje vzpostavi isti tip vladavine, kakršnega je dedoval po očetu.

Ali je mogoče tedaj sprejeti tezo, da gre dejanje v eno smer in misel v drugo; in da prav to neskladje filozofsko dramo radikalnega vpraševanja o videzu in resničnosti spreminja iz »življenja je sen« v pedagoški traktat o zglednem katoliškem vladarju!

Zaključek ni samo vprašanje navideznega ali pristnega pesimizma oziroma optimizma, ampak zadeva samo notranjo strukturo drame, ki nenehno prepleta tri zgodbe. Sigmundov motiv predstavlja obenem vsebino in obliko. Sigmund ni samo osrednji lik baročno razgibanega simetričnega prostora, ki zrealno odseva posamezne zgodbe, pač pa je tudi celotno dejanje podrejeno njegovi notranji preobrazbi. Prva je filozofska tema. Druga je politična. Slednjo nam razkriva ozadje kraljevega govora, ko sklene postaviti na prestol svojega sina, da bi zavlekel priprave na morebitni spopad za krono, četudi v obliki poroke Astolfa z Estrello. To so neposredni povodi, da Bazilij razkrije javnosti dolgo zamočeno skrivnost in sklene izvesti svoj preizkus.

Po neuspeli vladavini Sigmunta, možnost poroke med Estrello in Astolfom, sproži državni prevrat, ki privede ponovno na oblast Sigismunta. Zunanji prostor tako omogoča konkretizacijo Sigmuntove gnoseološke drame in definira Calderonovo Poljsko kot fantastično in hkrati realno politično prizorišče kjerkoli in kadarkoli, lahko tudi zdaj in tukaj. Temu prostoru navsezadnje pripada tudi Rosaure. Po drugi plati pa Rosaurena zgodba s svojo posebno tematiko časti, izpostavlja fantastiko tega istega prostora, ki hkrati dobiva podrobne dimenzije kot Češka v Shakespeareovi Zimski pravljici.

Rosaurena zgodba se obenem globoko zajeda v tkivo Sigismundove. Po zasnovi sicer komične preobleke Rosaurenega zunanjega videza paralelno spremljajo Sigmuntovo notranje iskanje identitete. Navsezadnje nastopa Rosaure tudi kot katalizator Sigmuntove preobrazbe.

Življenje je sen je v svoji politični dimenziji okrutni theatrum mundi, ki sicer pravi, da je mogoče spreminjati red z nisljimi prevrati, a še bolj prepričljiv je v prikazu rafiniranega načina kako ohraniti status praesens: s pranjem možgan. Zvarek, ki uspava Sigmunta preden pride na dvor, ni manj strupen od Klotaldove demagoške pripovedi. Sigmunt je za Bazilija samo realna nevarnost, ki jo je treba odstraniti. V določenem trenutku, kot dober politik, predvidi možnost, da njegov nasprotnik ne bo reagiral tako kot se glase Zlovese napovedi, skrbno razbrane iz konstelacije planetov. Vsa zunanja modrost je samo manipulacija in zavarovanje hrbta. A tudi kralj sanja. Ne ve še za spoznanje o končnosti. Bazilij se še vedno identificira z oblastjo, z državo, z večnostjo. Ko pride Sigmunt na dvor, ne ve, da je igralec v naprej pripravljenem scenariju obtožbe in da je sleherni njegovo dejanje samo ponovni dokaz za pravilnost prognoze. Najprej mora hliniti tisto, kar je v resnici. Kot v resničnih sanjah ne more izbirati svoje situacije, lahko samo izbira znotraj nje, ne da bi bil zanjo odgovoren.

Prave sanje v stolpu so nadaljevanje resničnega bivanja na dvoru. V stolpu Sigmunt ve, da je življenje sen, in da je njegov sen enako resničen kot njegovo življenje. Temu sledi praktično spoznanje, da ne gre zaupati čutom in odžene pfoč vojake, ki pridejo ponj kot begotne sence. To je drugi Sigmuntov poraz. Tretji Sigmuntov poraz je prav v končni sceni. Obe Sigmuntovi situaciji na dvoru sta si podobni z eno razliko: enkrat ga oblačijo drugi, drugič sam odloži insignije oblasti.

Zmaga nad seboj je hkratna vednost o palači in o izkušnji stolpa, smrti in končnosti.

Igor Lampret

Pomagaj si sam

in **UNIOR** ti pomaga!

UNIOR extra!

KOVAŠKA INDUSTRIJA ZREČE

Turgenjev: Mesec dni na kmetih. Režija: Mile Korun. Premiera 10. marca 1972. Stanko Potisk, Anica Kumrova, Mija Mencejeva, Sandi Krošl, Jožica Avbljeva in Stanko Potisk. Sandi Krošl, Janez Bermež, Marjanca Krošlova, Marjan Dolinar, Marija Goršičeva in Mija Mencejeva.

Gledališki list SLG Celje. Sezona 1971-72, št. 7. Predstavnik: umetniški vodja in upravniki Bojan Stih. Urednik: Janez Zmave. Fotografije Viktor Berk. Naklada 800 izvodov. Cena 2 dinarja. Tisk AERO kemična in grafična industrija Celje.

